

Ojciec Goriot – cechy powieści realistycznej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Erich Auerbach, *Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, t. 2, tłum. Zbigniew Żabicki, Warszawa 1968, s. 290–293.
- Źródło: Erich Auerbach, *W Hôtel de la Mole*, [w:] tegoż, *Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, t. 2, tłum. Zbigniew Żabicki, Warszawa 1964, s. 308–309.
- Źródło: Michał Bachtin, *Wokół problemów realizmu*, tłum. Jerzy Faryno, Warszawa 1977, s. 68.
- Źródło: *VIII. Romantyzm. Powieść. Balzac*, [w:] *Historia literatury francuskiej*, red. Gustave Lanson, Paul Tuffrau, tłum. Wiera Bieńskowska, Warszawa 1971, s. 504–505.
- Źródło: Zofia Karczeńska-Markiewicz, „*Ojciec Goriot*” Honoriusza Balzaka, Warszawa 1974, s. 106.
- Źródło: Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*, Warszawa 1966, s. 303–304.

- Źródło: Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński, Warszawa 1966, s. 142–143.
- Źródło: Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński, Warszawa 1966, s. 11–13.
- Źródło: Zofia Karczewska-Markiewicz, „*Ojciec Goriot*” Honoriusza Balzaka, Warszawa 1974, s. 56–58.

Ojciec Goriot – cechy powieści realistycznej

Gustave Courbet, *Pogrzeb w Ornans*, 1849-50, Musée d'Orsay, Paryż
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W czasach, kiedy ulicami Paryża mogli obok Balzaka przechadzać najwięksi polscy romantycy i kiedy drukowano w Paryżu najwybitniejsze polskie dzieła epoki romantyzmu (*Kordian* Juliusza Słowackiego, 1834, *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza, 1834, *Nie-boska komedia* Zygmunta Krasińskiego, 1835), Honoriusz Balzak wydał powieść obyczajową *Ojciec Goriot* i tym samym obok Stendhala (autora utworu *Czerwone i czarne*, 1830) stał się prekursorem nowej epoki wielkich XIX-wiecznych powieści realistycznych. Czas, kiedy romantyzm ścierał się z realizmem, okazał się przełomowy dla francuskiej literatury i sztuki. Kiedy w 1855 roku malarz Gustave Courbet umieścił swoje obrazy w pawilonie nazwanym „*Le réalisme*”, jako komentarz do niej napisał, że miano realisty zostało mu narzucone tak, „jak ludziom z 1830 narzucono miano romantyków”. Krytycy uznali go jednak za prekursora nowego kierunku w malarstwie, a pisarze tacy jak Balzak, choć uważani za romantyków, stworzyli nowy styl w literaturze – realizm.

Twoje cele

- Na podstawie *Ojca Goriot* wskażesz cechy gatunkowe powieści realistycznej.
- Przedstawisz na przykładach zasadę *mimesis*.
- Przeanalizujesz kreację bohaterów i wskażesz, jakimi motywacjami się kierują.
- Zapoznasz się z tekstami krytycznoliterackimi wprowadzającymi w zagadnienia genologiczne.

Przeczytaj

XIX wiek to czas rozkwitu powieści [realistycznej](#). Poniższy schemat obrazuje jej najważniejsze cechy.

Czytelnicy powieści Balzaka *Ojciec Goriot* dostają tak szczegółowe opisy ludzi, miejsc i przedmiotów, że bez trudu mogą je sobie wyobrazić. Dzięki temu od razu wchodzą w ponury i mroczny klimat prezentowanego przez autora środowiska:

” Honoriusz Balzak

Ojciec Goriot

Pokój ten znajduje się w pełnym blasku w chwili, gdy koło siódmej rano kot pani Vauquer kroczy przed swą panią, skacze po półkach, węszy mleko w przykrytych talerzami garnuszkach i napełnia pokój rannym pomrukiem. Niebawem ukazuje się wdowa strojna w tiulowy czepek, spod którego zwisa źle włożony fałszywy warkocz; stąpa włokąc wykrzywione pantofle. Twarz pomarszczona, pulchna, z nosem w kształcie papuziego dzioba, małe tłuste ręce, cała osoba nabita niby szczer kościelny, nazbyt pełny i trzęsący się biust — harmonizuje z tą salą, gdzie mury ociekają nieszczęściem, gdzie z kątów zieje chciwość i gdzie pani Vauquer oddycha cuchnącym i ciepłym powietrzem, nie doświadczając mdłości. Twarz jej świeża jak przymrozek jesienny, okolone siecią zmarszczek oczy, których wyraz przechodzi od wymuszonego uśmiechu tancerki do cierpkiego chłodu lichwiarza, słowem, cała jej osoba tłumaczy ten pensjonat, jak pensjonat wyraża jej osobę. Każdą nie może istnieć bez dozorczy. Wyblakła otyłość tej niedużej osóbkę jest wytworem sposobu życia, jak tyfus następstwem szpitalnych wyziewów. Wełniana, robiona na drutach halka wygląda spod spódnicy sporządzonej ze starej sukni,

która przez siatkę poprzecieranej materii ukazuje strzępy waty; strój ten streszcza salon, jadalnię, ogródek, zwiastuje kuchnię i pozwala się domyślać stołowników. Widząc tę ramę oraz osobę właścicielki, mamy zupełny obraz. Pani Vauquer, licząca około lat pięćdziesięciu, podobna jest do wszystkich kobiet, które dużo przeszły. Ma szkliste oko, niewinną minę stręczycielki zbrojącej się w surowość, aby wycisnąć wyższą cenę, ale gotowej do wszystkiego, aby poprawić swój los; gotowej wydać Georges'a albo Pichegru, gdyby to było jeszcze możliwe. Mimo wszystko to w gruncie dobra kobieta, powiadają pensjonarze, którzy uważają ją za biedną, słysząc, jak stęka i kaszle jak oni. Kim był Vauquer? Nigdy wdowa nie wyraziła się jasno o pozycji nieboszczyka. W jaki sposób stracił majątek? «Nieszczęścia» – odpowiadała. Postąpił sobie z nią niegodziwie, zostawił jej tylko oczy do łez, ten domek, aby żyć, i prawo do obojętności na każdą niedolę, ponieważ (powiadała) wycierpiała sama wszystko, co można wycierpieć.

Źródło: Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński, Warszawa 1966, s. 11-13.

Evelyn De Morgan, *Ubóstwianie Mamony*, 1909

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Eugeniusz Rastignac jest łącznikiem pomiędzy bogatym światem arystokracji a ubogą dzielnicą tanich pensjonatów, gdzie nędzny żywot wiodą ludzie różnej [proweniencji](#). Kontrast pomiędzy tymi środowiskami jest ogromny. Z tym większym zdumieniem, ale i nieukrywaniem wstrętem młody prowincjusz odbiera stan, w jakim znajduje się ojciec Goriot:

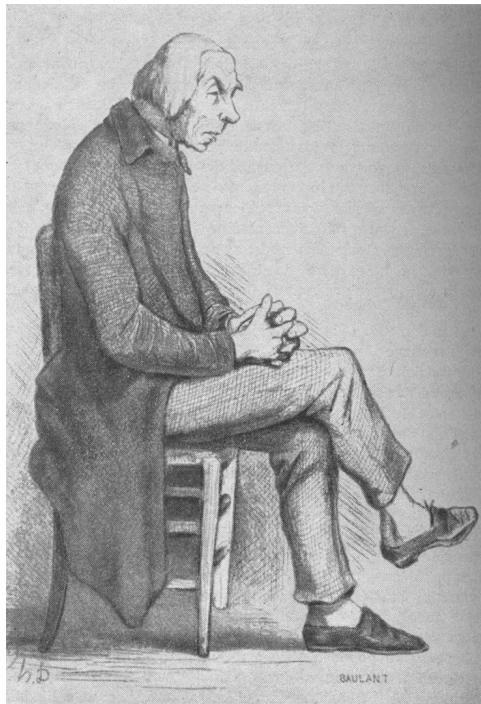
” Honoriusz Balzac

Ojciec Goriot

Eugeniusz, który był pierwszy raz u ojca Goriot, nie mógł opanować gestu zdumienia na widok nory, w jakiej żył ojciec córki, której toaletę podziwiał przed chwilą. Okna były bez firanek; obicia odstawały w wielu miejscach wskutek wilgoci i zwijały się, ukazując ścianę pożółkłą od dymu. Nieborak leżał na nędznym łóżku, miał tylko lichy kocyk i watowane okrycie na nogi, sporządzone z kawałków starych sukien pani Vauquer. Podłoga była wilgotna i pełna kurzu. Naprzeciw okna znajdowała się stara komoda z różanego drzewa, o wydętym brzuchu, mosiężnych uchwytach skręconych niby pędy winorośli i zdobnych w liście i kwiaty; na drewnianym blacie stał w miednicy dzbanek na wodę i przyrządy do golenia. W kącie trzewiki; przy łóżku nocny stolik bez drzwiczek i bez płyty; koło kominka, na którym nie było ani śladu ognia, orzechowy kwadratowy stolik; to jego listwa posłużyła ojcu Goriot do ugniecenia pozłacanej czarki. Mizerny sekretarzyk, na którym spoczywał kapelusz nieboraka, ciemny wyplatany fotel i dwa krzesła dopełniały umeblowania. Ze słupka u wezgowia łóżka, strzępem jakimś umocowanego do podłogi, zwisała nędzna płachta w białą i czerwoną kratę. Najlichszy tragarz na poddaszu z pewnością mieszkał mniej nędznie niż ojciec Goriot u pani Vauquer. Widok tej izby przejmował chłodem i przyprawiał o ściśnienie serca: podobna była do smutnej celi więziennej. Szczęściem Goriot nie widział fizjonomii Eugeniusza, kiedy ów

postawił świecę na stoliczku. Nieborak obrócił się ku niemu, podciągając kołdrę pod brodę.

Źródło: Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński, Warszawa 1966, s. 142–143.

Honoré Daumier, *Ojciec Goriot*, 1942, drzeworyt

Źródło: domena publiczna.

W powieści pojawia się także opis pogrzebu. Śmierć ojca Goriot ostatecznie obnaża nędzę, jakiej doznał za życia. Scena jest tym bardziej przytłaczająca, że był to człowiek, który poświęcił wszystko dla swoich córek. Opis pokazuje nie tylko zmarłego, ale również demaskuje środowisko, w którym funkcjonował.

” Honoriusz Balzak

Ojciec Goriot

Skoro karawan zajechał, Eugeniusz kazał wnieść z powrotem trumnę, odbił wieko i z religijną czcią ułożył na piersi starego pamiątkę z czasu, gdy Delfina i Anastazja były młodymi i niewinnymi dziewczynami i nie „rozumowały”, jak to nazwał ojciec w majaczeniach agonii. Rastignac i Krzysztof odprowadzili sami, w towarzystwie dwóch karawaniarzy, wóz, który zawiózł biedaka do

pobliskiego kościoła Saint-Étienne du Mont. Tam wniesiono ciało do niskiej i ciemnej kapliczki, w której oczy studenta próżno szukały córek ojca Goriot lub ich mężów. Był sam z Krzysztofem, który czuł się w obowiązku oddać ostatnią posługę człowiekowi dającemu mu niekiedy sposobność do sutych napiwków. Czekaając przybycia księży, chłopca i kościelnego, Rastignac uścisnął dłoń Krzysztofa, nie mogąc wyrzec słowa.

- Tak, panie Eugeniuszu - rzekł Krzysztof - to był zacny i uczciwy człowiek; nigdy głosu na człowieka nie podniósł, nikomu nie wszedł w drogę i nie uczynił krzywdy.

Dwaj księża, chłopiec i kościelny przybyli i spełnili wszystko, co można mieć za siedemdziesiąt franków w epoce, gdy religia nie jest dość bogata, aby się modlić darmo. Księża odśpiewali psalm „Libera” i „De profundis”. Nabożeństwo trwało dwadzieścia minut. Był tylko jeden powóz dla księdza i dla chłopca, którzy zgodzili się wziąć z sobą Eugeniusza i Krzysztofa.

- Nie ma żadnego orszaku - rzekł ksiądz - będziemy mogli jechać szybko, aby się nie spóźnić, jest już wpół do piątej.

Jednakże w chwili gdy umieszczono trumnę na karawanie, dwie karety, zdobne herbami, ale próżne, jedna hrabiego de Restaud, druga barona de Nucingen, przyłączyły się i odprowadziły kondukt aż na cmentarz. O szóstej ciało ojca Goriot spuszczone do dołu, dokoła którego stała służba jego córek. Wszystko rozpierzchło się wraz z księżmi natychmiast po krótkiej modlitwie, która się należała staremu za pieniądze studenta. Grabarze rzucili kilka grudek ziemi na trumnę, po czym podeszli do Rastignaka, prosząc o napiwek.

Eugeniusz przetrząsnął kieszenie i nie znalazł nic: musiał pożyczyć franka od Krzysztofa. Ten fakt, błahy sam w sobie, wprowadził studenta w stan okropnego smutku. Zmrok zapadał, wilgotny zmierzch drażnił nerwy, Eugeniusz spojrzął na grób i pogrzebał w nim ostatnią swoją łzę młodzieńczą, ową łzę wydartą świętymi wzruszeniami czystego serca, jedną z tych łez, które padłszy na ziemię, tryskają promieniami aż w niebiosa. Skrzyżował ręce, wodził okiem po chmurach; widząc go tak zadumanym, Krzysztof zostawił go.

Źródło: Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*, Warszawa 1966, s. 303–304.

Słownik

genologia

(z gr. *génos* – pochodzenie, gatunek, *logia* – zbiór, *lógos* – myśl) – dziedzina poetyki, której przedmiotem badań są rodzaje literackie, gatunki literackie, ich odmiany i przekształcenia, bada się ich cechy strukturalne, rolę w komunikacji literackiej, ewolucję w toku procesu historycznoliterackiego

mimesis

(gr. – imitacja, podobieństwo) – zasada twórczego naśladownictwa natury bądź dzieł mistrzów, którym udało się tę naturę odtworzyć. Zasada ta powstała w antyku, po raz pierwszy opisał ją Platon, później Arystoteles w *Poetyce*. Filozof rozróżniał sztuki uzupełniające naturę i ją naśladowujące, takie jak: malarstwo, rzeźba, poezja, częściowo muzyka – polegające na odtwarzaniu zjawisk i rządzących nimi praw. *Mimesis*, czyli naśladowanie rzeczywistości, ludzkich czynności w dziele sztuki nie było równoznaczne z wiernym kopiowaniem, a uchwyceniem w realistyczny sposób prawideł życia

realizm

(fr. *réalisme*) – w literaturze prąd spopularyzowany w prozie II połowy XIX wieku, dążący do jak najwierniejszego odzwierciedlenia świata znanego czytelnikowi

z codzienności. Realiści opisywali wydarzenia, bohaterów i ich egzystencję w sposób reprezentatywny dla przedstawionej w utworze grupy społecznej

socjolekt

(łac. *soci(etas)* – społeczeństwo + gr. *lexikón* – słownictwo) – odmiana językowa właściwa dla danej grupy społecznej np. młodzieży, rodziny, sąsiadów (gwara środowiskowa) lub zawodowej, np. lekarzy, prawników, mechaników (gwara zawodowa); inaczej slang lub żargon

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i na jej podstawie scharakteryzuj porządek społeczny Francji przedstawiony w powieści Balzaka.

Polecenie 2

Zapoznaj się z poniższym fragmentem, a następnie, odwołując się do mapy myśli i tekstu powieści, scharakteryzuj jednego z przedstawicieli burżuazji. Napisz, czy zgadzasz się z wygłoszoną w cytacie opinią.

” VIII. Romantyzm. Powieść. Balzac

Balzac jest potężnym i wiernym odtwórcą pewnego okresu i pewnej części społeczeństwa francuskiego. Przedstawia burżuazję, której nienawidził jak przystało [legitymiście](#), tę burżuazję pracowitą, intrygancką, służalczą i egoistyczną, która pożyła pieniędzy i władzy, zdobywała fortuny w handlu i przemyśle, aby zaczynając od drugiego pokolenia wydzwignąć się ponad swoją sferę za pomocą tytułów i stanowisk.

Źródło: VIII. Romantyzm. Powieść. Balzac, [w:] *Historia literatury francuskiej*, red. Gustave Lanson, Paul Tuffrau, tłum. Wiera Bieńkowska, Warszawa 1971, s. 504–505.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapisz zasady ortograficzne rządzące zapisami:

- *Paryż – paryżanin*
- *Francuzki - francuski*

Użyj podanych wyrazów w zdaniach odnoszących się do fabuły *Ojca Goriot*.

Ćwiczenie 2

W sekcji „Przeczytaj” zapoznaj się z fragmentem, w którym opisany jest pokój ojca Goriot. Wypisz z niego wyrazy i zwroty nacechowane. Jaki nastrój osiąga autor dzięki nim?

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z poniższym fragmentem, a następnie odpowiedz na pytania:

1. W jakich salonach rozgrywa się akcja powieści Balzaka?
2. Co te miejsca mówią o ich właścicielach?
3. W jakim znaczeniu występuje słowo „salon”?

” Michał Bachtin

Wokół problemów realizmu

Powieści [...] Balzaka wprowadzają zasadniczo nową lokalizację dokonywania się wydarzeń powieściowych – „salon” (w szerokim sensie). Naturalnie, pojawia się on po raz pierwszy nie u nich, jednakże u nich właśnie zyskuje pełnię swego znaczenia jako miejsce przecięcia się przestrzennych i temporalnych porządków powieści. Z fabularnego i kompozycyjnego punktu widzenia – tu odbywają się spotkania (które już nie mają poprzedniego specyficznego przypadkowego charakteru spotkań w „drodze” lub „w obcym świecie”), zawiązują się intrygi, powstają sploty perypetii, często następują także i rozwiązania; tutaj wreszcie – a wydaje się to szczególnie ważne – prowadzone są dialogi, które zyskują wyjątkowe znaczenie w powieści, ujawniają się charaktery, „idee” i „namiętności” bohaterów.

Źródło: Michał Bachtin, *Wokół problemów realizmu*, tłum. Jerzy Faryno, Warszawa 1977, s. 68.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się uważnie z fragmentem, w którym opisana jest pani Vauquer, oraz zamieszczony poniżej komentarz. Opisz, na czym polega harmonia między właścicielką pensjonatu a otoczeniem?

” Erich Auerbach

W Hôtel de la Mole

Jako przykład techniki narracyjnej Balzaka przytaczam tu najpierw portret właścicielki pensjonatu, pani Vauquer, znajdujący się na wstępie napisanej w początkach roku 1834 powieści *Ojciec Goriot*. Portret ten poprzedza bardzo dokładny opis dzielnicy miasta, w której znajduje się pensjonat, następnie samego domu i wreszcie obu pokoi na parterze; ze wszystkich tych fragmentów wyrasta intensywne wrażenie rozpaczliwego ubóstwa, rozkładu i stęchlizny, przy czym opis materialny sugeruje tutaj zarazem pewną atmosferę moralną. Po obrazie przedstawiającym urządzenie jadalni pojawia się wreszcie sama pani domu¹.

Portret gospodyni powiązany jest ze sceną jej porannego pojawienia się w jadalni; pani Vauquer wkracza w ów centralny punkt swej działalności poprzedzona, trochę jak czarownica przez skaczącego po półkach kota; i tutaj rozpoczyna się wnikliwy opis jej postaci. W opisie tym dominuje pewien wielokrotnie powtarzany motyw główny, a mianowicie motyw harmonii panującej pomiędzy osobą pani Vauquer z jednej strony, a przestrzenią, w której się ona znajduje, pensjonatem, którym kieruje, i życiem, które prowadzi – z drugiej; słowem, motyw harmonii między postacią pani Vauquer a tym, co nazwalibyśmy (jak niekiedy czynił to już i Balzac) właściwym jej *milieu*.

Źródło: Erich Auerbach, *W Hôtel de la Mole*, [w:] tegoż, *Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, t. 2, tłum. Zbigniew Żabicki, Warszawa 1964, s. 308–309.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem Ericha Auerbacha i wypisz trzy motywy, którymi kierował się Balzak, kreując postaci i zdarzenia w swojej powieści.

” Erich Auerbach

Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu

Z trzech motywów, o których myślę, dwa od razu rzucają się tu w oczy; po pierwsze, encyklopedyczny charakter zamiarów pisarza, pragnącego uchwycić wszystkie zjawiska życiowe: nie może tu zabraknąć ani jednej cząstki egzystencji; a następnie fakt, iż z egzystencji tej dobiera się sprawy najzwyczajniejsze, byle tylko autentyczne: *ce qui se passe partout*. Motyw trzeci zawarty jest w słowie *histoire*. W owej *histoire du coeur humain* albo też *histoire sociale* nie chodzi jednak bynajmniej o „historię” w znaczeniu obiegowym: nie o naukowe zbadanie procesów już dokonanych, ale o stosunkowo swobodne zmyślenie, nie o *history*, ale o *fiction* (określenia angielskie są w tym przypadku szczególnie dobitne); a ponadto nie o przeszłość, ale o rzeczywistość współczesną, która w przeszłość może rozciągać się co najwyżej o kilka lat albo o kilka dziesięcioleci.

Źródło: Erich Auerbach, *Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, t. 2, tłum. Zbigniew Żabicki, Warszawa 1968, s. 290–293.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z poniższym fragmentem. Wypisz zarzuty, jakie autor stawia pisarstwu Balzaka. Ustosunkuj się do pytań:

1. Czy możemy te wady zauważyć także w powieści *Ojciec Goriot*?
2. Czy podzielasz spostrzeżenia na temat lektury?
Podaj argumentację za lub przeciw.

” VIII. Romantyzm. Powieść. Balzac

Zróbmy od razu niezbędne zastrzeżenie: *Komedia ludzka* jest zeszpecona ogromnymi wadami, które rzucają się w oczy.

Brak stylu: Balzac chce pisać dobrze, ale jego wysiłki na ogół prowadzą do frazeologii i patosu. — Brak umiaru: nie potrafi się zatrzymać, kiedy opisuje coś, co go bawi, a bawi go rzeczywistość, która jest niewyczerpana. — Ambicje w kierunku filozofii: ta wada wszystkich romantyków, sprawia, że autor

przerywa narrację w samym środku, wprowadzając długie tyrady moralne albo filozoficzne; wyobraża on sobie, że jest lekarzem poważnie badającym puls swojego stulecia i że powinien nam przekazać swoją diagnozę. — I wreszcie całkowity brak wyczucia przyrody: krajobrazy są u niego tylko rzeczowymi inwentarzami. Balzac nawiązuje poniekąd do tradycji klasycznej interesuje go tylko człowiek i wszystko, co mu towarzyszy albo ujawnia jego tajemnice. Zasadniczy cel Balzaka to przedstawianie stosunków społecznych i natury ludzkiej.

Źródło: VIII. Romantyzm. Powieść. Balzac, [w:] *Historia literatury francuskiej*, red. Gustave Lanson, Paul Tuffrau, tłum. Wiera Bieńkowska, Warszawa 1971, s. 504–505.

Ćwiczenie 8

Przyjrzyj się dziełu Gustave'a Courbeta i napisz w kilku zdaniach, jakie cechy realizmu zawiera obraz *Kamieniarze*. Co, według ciebie, może mieć wspólnego realizm w sztuce z realizmem literackim? Swoją odpowiedź uzasadnij.

Gustave Courbet, *Kamieniarze*, 1849

Źródło: domena publiczna.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: *Ojciec Goriot* – cechy powieści realistycznej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

10. gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;

Lektura obowiązkowa

17) realistyczna lub naturalistyczna powieść europejska (Honoré de Balzac, Ojciec Goriot lub Charles Dickens, Klub Pickwicka, lub Mikołaj Gogol, Martwe dusze, lub Gustaw Flaubert, Pani

Bovary);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- na podstawie *Ojca Goriot* wskazuje cechy gatunkowe powieści realistycznej,
- przedstawia na przykładach zasadę *mimesis*,
- analizuje kreację bohaterów i wskazuje, jakimi motywacjami się kierują,
- zapoznaje się z tekstami krytycznoliterackimi wprowadzającymi w zagadnienia genologiczne.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

2. Nauczyciel prosi także, by uczniowie przypomnieli sobie, czym jest realizm w literaturze i sztuce. Zainteresowane osoby mogą przygotować prezentację złożoną z obrazów XIX-wiecznych realistów.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: nauczyciel prosi, by uczniowie przypomnieli założenia realizmu w sztuce i literaturze XIX wieku. Mogą wykorzystać zgromadzoną dotychczas wiedzę oraz informacje z bloku tekstowego. Na tablicy powstaje mapa myśli, której głównym hasłem jest *realizm*. Uczniowie notują ją w zeszytach. Następnie oglądają prezentację malarstwa realistycznego przygotowaną przez zainteresowane osoby. Nauczyciel pyta o wrażenia uczestników zajęć, prosi, by wskazali cechy charakterystyczne dla tego rodzaju malarstwa.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z mapą myśli zamieszczoną w e-materiale. Później, w parach, wykonują polecenie 1 towarzyszące tej sekcji. Po upływie ustalonego czasu wybrane osoby przedstawiają propozycje odpowiedzi, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność.
2. Nauczyciel poleca, by uczniowie podzielili się na 6 grup. Każda z nich wybiera jednego z bohaterów powieści Balzaka i dokonuje jego charakterystyki. Pomocne mogą być pytania: do jakiej warstwy społecznej należy postać? Z kim łączy ją najściślejsze powiązania? W jakich wydarzeniach bierze udział?
Liderzy grup prezentują efekty pracy zespołu i zapisują na tablicy nazwisko postaci i zwięzłą charakterystykę (zamkniętą w jednym zdaniu).
3. Nadal pracując w grupach, uczniowie wykonują polecenie: Przyjrzyj się dziełu Gustave'a Courbetta i napisz w kilku zdaniach, jakie cechy realizmu zawiera obraz *Kamieniarze*. Co, według was, może mieć wspólnego realizm w sztuce z realizmem literackim?
Później członkowie każdej grupy wybierają inny obraz z prezentacji przedstawionej na początku lekcji i dokonują jego interpretacji, pamiętając o założeniach realizmu. Nauczyciel przypomina im także o kategorii *mimesis*, która jest ważna w interpretacji dzieł realistycznych.
4. Wskazane przez prowadzącego ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” uczniowie wykonują indywidualnie. Nauczyciel udziela im wsparcia, jeśli jest potrzebne. Warto zwrócić uwagę na ciekawe ćwiczenia wymagające wykorzystania tekstów krytycznoliterackich, czyli ćw. 5, 6 i 7, oraz wymagające pracy z tekstem powieści Balzaka (ćw. 4).

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Przyjrzyj się dziełu Gustave'a Courbета i napisz w kilku zdaniach, jakie cechy realizmu zawiera obraz *Kamieniarze*. Co, według ciebie, może mieć wspólnego realizm w sztuce z realizmem literackim? Swoją odpowiedź uzasadnij.

Materiały pomocnicze:

- Michał Bachtin, *Wokół problemów realizmu*, Warszawa 1977.
- Erich Auerbach, *Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, Warszawa 1964.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.